

Araştırma Makalesi / Research Article

TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASININ KAMU DİPLOMASİSİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Orkun TARLANOĞLU¹

Öz

Soğuk Savaş döneminde sadece Batı dünyasına yönelik dar bir çerçevede dış politika anlayışını benimseyen Türkiye, çok sayıda bölgeyi göz ardı etmiştir. Bu kapsamda Afrika kıtası da Türkiye’nin geri planda tuttuğu bir coğrafya olarak dikkat çekmektedir. Ancak Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle beraber değişen uluslararası sistemin de etkisiyle Türkiye, dış politikasını revize ederek çok boyutlu bir anlayışla hareket etmeye başlamıştır. Dış politikadaki bu yeni anlayışla beraber, daha önce ihmal edilen Afrika kıtası da öncelikli bir alan haline gelmiştir. Farklı coğrafyalarda var olabilmenin savaş veya ekonomik ambargo gibi uygulamalardan ziyade insani diplomasi anlayışıyla gerçekleştirilebileceği varsayımına dayanan çalışmada, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik gerçekleştirmiş olduğu insani yardım faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmada, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik faaliyetleri yumuşak güç kavramı ekseninde ele alınmış ve söz konusu faaliyetlerin kamu diplomasisi ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütüldüğü çıkarımında bulunulmuştur. Gerçekleştirilen bu yardım faaliyetleri, kimlik ve kültür gibi kavramlara odaklanan konstruktivizm temelinde değerlendirilmiş ve buna dair çıkarımlar yapılmıştır. Ayrıca çalışmada, gerçekleştirilen yardım faaliyetlerinin uzun vadede Türkiye’nin sahip olduğu imajı olumlu bir şekilde etkileyeceğine dair çıkarımlar da bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Kamu diplomasisi, Konstruktivizm, Sivil toplum kuruluşu, Yumuşak güç

JEL Kodu: F59

ANALYSIS OF TURKEY’S AFRICAN POLICY IN THE FRAMEWORK OF PUBLIC DIPLOMACY AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Abstract

Turkey, which had a narrow foreign policy towards the Western World during the Cold War, ignored many regions. In this context, the African continent stands out as a region that is kept in the background by Turkey. However, as a result of the changing international system with the end of the Cold War, Turkey revised its foreign policy and began to operate with a multidimensional system. With this new understanding of foreign policy, previously relegated African continent has also become a priority. This study, which is based on the assumption that presence in different geographies can be achieved through the understanding of humanitarian diplomacy rather than the practices such as war or economic embargo, examines Turkey's humanitarian aid activities towards Africa. The study also discusses Turkey's activities towards Africa within the concept of soft power and concludes that these activities are carried out through public diplomacy and non-governmental organizations. These aid activities are evaluated on the basis of constructivism focusing on the concepts such as identity and culture, and inferences are made. In addition, the study assumes that the aid activities undertaken will have a positive impact on Turkey's image in the long term.

Keywords: Africa, Public diplomacy, Constructivism, Non-Governmental organization, Soft power

JEL Code: F59

¹ Doktora Öğrencisi (100/2000 Programı), Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doğu Akdeniz Programı, orkun_tarlanoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7303-0946.

Başvuru Tarihi (Received): 22.05.2023 **Kabul Tarihi** (Accepted): 26.01.2024

Giriş

Kurulduğu günden itibaren dış politikasının temel argümanı güvenlik olan Türkiye, dönem dönem dış politikasına yeni nüveler eklemiş ve bu doğrultuda somut adımlar atma çabası içinde olmuştur. Ülke yöneticileri ilk dönemlerde Batı dünyasının liberal yönetim anlayışını uygulama konusunda kararlı adımlar atmıştır. Bu anlayışın dış politikadaki doğal yansıması ise, önce Batılı devletlere yakınlık duyma, ardından iş birliğinin gerçekleştirilmesi olmuştur (Ülman ve Sander, 1972: 2). Söz konusu anlayış çerçevesinde, Türkiye hem bölgesel hem de küresel ölçekte barışçıl faaliyetlere etkin bir biçimde katılmış, ulusal güvenliğini önceliklendirerek bölgesel ittifaklara yönelmiş, Balkan Antantı ve Sadabad Paketi'nin kuruluşunda önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin güvenlik eksenli bu faaliyetlerinde İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı öncesinde revizyonist politika benimsemiş olması ve sahip olduğu jeopolitik konumu vesilesiyle Türkiye'nin Batı ülkeleri ile Sovyetler Birliği arasında denge kurma zorunluluğu itici birer faktör olarak kabul edilebilir (Sarıay, 2000: 863).

İkinci Dünya Savaşı esnasında dış politikada izlenen yol ülkeyi savaştan uzak tutmak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için savaş esnasında devletlerarası denge gözetilen Türkiye, doğrudan kendisini ilgilendirmeyen ve Batı dünyasının çıkar çatışmalarından doğan bir savaşa girmek istemediğini açıkça beyan etmiştir (Özçelik, 2010: 267). Savaş sonrasında ise güvenlik endişesiyle Batı'ya entegre olma isteği Türk dış politikasını tek yönlü bir anlayışa yöneltmiştir. Bu dönemde Batı ile geliştirilen ilişkiler neticesinde Türk ordusunun modernizasyon süreci de hız kazanmış ve Soğuk Savaş döneminde Türkiye yalnızlıktan kurtulmuştur. Sovyet tehdidine karşı oluşturulan güvenlik politikası ve mali anlamda dış kaynak bulma çabası Türk dış politikasını Batı'nın bölgesel politikalarına uyum sağlama noktasına itmiştir (Göktepe ve Seydi, 2015: 218). Türkiye'nin ikinci dünya savaşından sonra aktif bir şekilde uygulamaya başladığı Batı ile iş birliği siyaseti Demokrat Parti iktidarında da sürdürülmüştür. Sovyet tehdidine karşı bir hamle olarak değerlendirilebilecek Truman Doktrini ve Marshall Planı bunun bir yansıması olarak kabul edilebilir. Ancak bunlar Sovyet tehdidini tamamen ortadan kaldıracak nitelikte değildi. Türkiye bu çerçevede güvenliğini sağlama noktasında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üyeliği kendisi açısından elzem görmüştür (Duman ve Birsal, 2012: 307). Bu bağlamda Batı eksenli dış politikasını somut bir zemine oturtmak amacıyla öncelikle Kore Savaşı'na asker gönderilmiş ve ardından 18 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya üye olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde de dış politikasını güvenlik çerçevesinde şekillendiren Türkiye, sınır devletleri başta olmak üzere diğer devletlerle olan ilişkilerini olası tehditleri önlemeye yönelik çabalar çerçevesinde inşa etmeye çalışmıştır. Türkiye'nin sergilemiş olduğu bu tutum, çoğu zaman bir tercihten ziyade gereklilik olarak görülebilir. Bu varsayımına göre; Irak, Suriye gibi istikrarsız ülkelerle paylaşılan ortak sınırlar, terör problemi, Afganistan'da ABD ve SB arasında vücut bulan güç mücadelesi Türkiye'yi güvenlik eksenli dış politika uygulamalarını hayata geçirmeye zorlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında ise Körfez Savaşı, Bosna Krizi, Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki gerginlik Türkiye açısından güvenlik kaygısı oluşturmuştur. Bunlara ek olarak Yunanistan ile yaşanan çeşitli problemler, Suriye tarafından teröre verilen destek gibi faktörlerin etkisiyle Türkiye yaşadığı güvenlik problemlerini kendi bölgesinde askeri bir güç olma yönünde politikalar uygulayarak bertaraf etme çabası içinde olmuştur (Ege, 2008: 324).

Türkiye güvenlik eksenli NATO üyeliğinin dışında ekonomik açıdan da Batı dünyasının bir parçası olmak amacıyla hareket etmiştir. Söz konusu anlayışın bir yansıması olarak Türk dış politikasında Batı eksenli yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmak için başvuruda bulunmuş ve 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık oluşturulmuştur. Batı ile ortaklık çalışmalarına ek olarak Türkiye çeşitli ekonomi politik hamleler de yapmıştır. Türkiye, İran ve

Pakistan tarafından 22 Temmuz 1964 tarihinde imzalanan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Anlaşması (RCD) örnek olarak gösterilebilir. Pakistan'ın Hindistan ile yaşadığı problemler, Türkiye'nin tarımsal üretim üzerine şekillenen ekonomik anlayışı, İran'ın da sahip olduğu petrol ve buna yönelik geliştirdiği kalkınma hamleleri iki devlet arasında ortak bir ekonomik çalışma gerçekleştirmeyi mümkün kılmamıştır. Ayrıca 1968 Ekim ayında haşhaş ekimi konusunda İran'ın Türkiye'yi Birleşmiş Milletler'e şikâyet etmesi ve ardından piyasaya en düşük fiyatın yarısı kadar haşhaş sürmesi iki devlet arasında ayrılıkları da beraberinde getirmiştir (Kurat, 1975: 307). Yaşanan bu gibi olaylar, Türkiye'yi Batı ekseninde bir dış politika çizgisinde hareket etmeye itmiştir. Bu bağlamda uzun yıllar boyunca Afrika ve Amerika kıtaları dış politikada birincil öncelik olarak değerlendirilmemiş ve bu coğrafyalara yönelik somut adımlar atılmamıştır.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Afrika kıtasına yönelik faaliyetlerini sınırlı düzeyde yürütmüş olsa da Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber söz konusu coğrafyaya yönelik çeşitli dış politika hamlelerini hayata geçirmiştir. Türkiye, 1998 yılında kabul edilen Afrika Eylem Planı vesilesiyle Afrika'ya ilk adımını atmıştır. Ekonomi, kültür, eğitim gibi başlıkların yanı sıra siyaset ve güvenlik gibi yüksek politika konularında da olumlu gelişmeler yaşanmıştır (Köse, 2014: 30). Afrika Eylem Planı, Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren Afrika üzerinde ilk ciddi politik yaklaşımı ve beraberinde ekonomik yakınlaşmayı esas alması bakımından büyük önem taşımaktadır (Özel, 2019: 38). Afrika Eylem Planı üç sütun üzerine inşa edilmiştir. Birinci sütunu siyasi ve diplomatik ilişkileri içermektedir. Bu kapsamdaki somut politikalar; üst düzey resmi ziyaretler, diplomatik temsilcilikler sayısının artırılması ve insani yardım faaliyetlerini içermektedir. İkinci sütunu ekonomik, ticari, teknik ve bilimsel iş birliğini öngörmektedir. Üçüncü sütun ise kültürel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi üzerine inşa edilmiştir (Oğurlu, 2018: 74). Afrika ile ilişkilerin kurumsal açıdan temelleri Eylem Planı ile atılmış olsa da 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar olmasıyla beraber kıtaya yönelik çok daha çeşitli çalışmalar hayata geçirilmiştir. Bölgesel lider olma gayesiyle sadece komşu ülkelerle ikili ilişkileri geliştirmekle yetinmeyen Türkiye, bu doğrultuda Afrika kıtasına yönelik bir yandan ikili ilişkileri geliştirirken öte yandan da Afrika Kıtası'nın tamamına yönelik çok yönlü dış politika manevralarını başarılı bir şekilde sahaya yansıtmıştır.

Uluslararası sistemin değişen yapısına uyum sağlama amacıyla Türkiye, gün geçtikçe önem kazanan yumuşak güç olgusunu dış politikasında merkeze alarak Afrika ülkeleriyle dostane ilişkiler geliştirme çabası içinde olmuştur. Söz konusu ülkelerden tek taraflı fayda sağlamak yerine bu ülkelerle saygı çerçevesinde ilişkiler geliştirme yolunda önemli adımlar atan Türkiye, kıta ülkelerine yönelik faaliyetlerini gerek kamu diplomasisi gerekse de sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla uygulamaya çalışmıştır. Söz konusu faaliyetler çerçevesinde bu kurumların yumuşak gücün uygulanmasında oynamış oldukları rolün her geçen gün daha da artmakta olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda çalışmada Türkiye'nin Afrika'ya yönelik gerçekleştirmiş olduğu açılım faaliyetleri incelenmiş ve buna ek olarak kıtaya yönelik faaliyetler konstrüktivizm temelinde ele alınmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

1. Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Faaliyetlerinin Konstrüktivizm Temelinde İncelenmesi

Uluslararası sistemin başat gücü olarak kabul edilen devletler sürekli olarak değişim ve gelişim içindedir. Başat güç kavramı, George Modelski tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım; uluslararası sistemin hakimi görünümündeki güce, meydan okuyan başka bir güç ile gerçekleşen savaş neticesinde üçüncü bir gücün kazançlı çıkarak dünya egemenliğini ele geçirmesi olarak açıklanabilir. Aynı yaklaşıma göre düzenli ve belli aralıklarla bir dünya gücünün yerini bir diğeri almaktadır (Modelski, 1978: 217). Okyanuslara egemen olmak başat güç için belirleyici unsur olarak kabul edilmektedir. Modelski'nin kuramından hareketle 15. ve 16. yüzyıllarda sırasıyla Portekiz ve İspanya başat güç olmuştur. Portekiz ve İspanya arasında 1568 yılında gerçekleşen savaşın ardından 17. ve 18. yüzyılda sırasıyla Hollanda ve Fransa başat güç konumuna

yükselmiştir. Ardından 19. yüzyılda İngiltere denizlere egemen olarak başat güç statüsüne yükselmiştir. Bu egemenliğe karşı Almanya'nın meydan okuması 20. yüzyılda iki dünya savaşına yol açmıştır. Bu ikisi arasındaki mücadeleden ABD faydalanarak 20. yüzyılın ikinci yarısında başat güç olmuştur. ABD'nin bu üstünlüğü deniz, hava ve uzaydaki egemenliği dikkate alınırca sürmektedir (Sander, 1989: 97). Günümüzde ise Çin'in ABD hegemonyasına meydan okuyarak başat güç konumuna yükseleceğine dair varsayımlar geçerliliğini korumaktadır.

Sistemin hegemonu olan başat gücün değişiminde devletlerin birbirleriyle kurmuş olduğu etkileşimler ön planda yer almaktadır. Devletler çoğu zaman askeri, ekonomik ve güvenlik gibi konularda birbirleriyle ilişki geliştirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllarda devletler dış politikalarını güvenlik çerçevesinde oluştururken, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber uluslararası sistem de bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Uluslararası sistem, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğindeki Batı Bloku ve Sovyetler Birliği (SB) liderliğinde Doğu Bloku ülkeleri olmak üzere iki kutuplu bir yapıya bürünmüştür. Türkiye'de söz konusu bu sistemin yapısına uygun bir şekilde kaçınılmaz olarak güvenlik çerçevesinde hareket etmiş ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olarak Batı dünyasında kendine bir yer edinmeye çalışmıştır. Bu tercihin bir sonucu olarak da dış politikasını dar bir çerçevede ve Batı eksenli bir şekilde oluşturmaya gayret eden Türkiye, Orta Asya ve Afrika kıtasıyla verimli bir dış politika ilişkisi geliştirememiştir. Çünkü Türkiye dış politikasını olası tehditlere karşı güvenliğini koruma çerçevesinde yürütmüştür. Bu yaklaşımın SB'nin dağıldığı 1990lara kadar temel dış politika argümanı olarak benimsendiği söylenebilir.

Dinamik bir yapıya sahip olan uluslararası sistemin, SB'nin dağılmasıyla beraber yeni bir dönüşüm sürecine girdiği söylenebilir. Dünyada iki kutuplu sistem sona ererken küreselleşmeyle beraber devletler güvenlik ve askeri politikalara ek olarak kültürel, sosyal, ticari, eğitim gibi faaliyetlere daha fazla önem vermişlerdir. Türkiye de bu değişime uyum sağlayabilmek adına dış politikasında revizyona giderek çok boyutlu bir yaklaşım sergilemeye başlamıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak başta Orta Asya olmak üzere Afrika ülkeleriyle de yakın ilişki geliştirme çabası içinde olmuştur. Türkiye, çok boyutlu diplomasiye uygun bir şekilde Afrika ülkeleriyle kültürel, ticari, eğitim, sağlık, ekonomik, sosyal ve dini alanlarda ilişkilerini geliştirmiştir. Yeni dış politika anlayışını da yeni metotlarla uygulama gerekliliği hissedenden Türkiye konstrüktivizme dayalı bir anlayış benimsemiştir. Bu teorik çerçeveye uygun olarak dış politikada yeni bir kimlik oluşturma sürecini başlatmıştır. Türkiye bu bağlamda giderek önem kazanan yumuşak güç olgusunu ön planda tutmuştur ve yumuşak gücün verimli bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla kamu diplomasisi faaliyetlerine önem vermiştir. Bu faaliyetlerin yürütülebilmesi adına geleneksel diplomasiden farklı olarak sivil toplum kuruluşları dış politikada daha görünür olmuştur.

Devletlerin dış politikalarını hayata geçirirken kullanmış oldukları enstrümanlardaki çeşitlilik, sadece devletlerin tercihinden ibaret bir durum olarak nitelendirilmemelidir. Küreselleşmenin etkisiyle uluslararası sistemde meydana gelen değişim, devletleri bir yandan da farklı uygulamaları hayata geçirmeye zorlamıştır. Bu bağlamda iki kutuplu sistemi realizmin doğru bir şekilde analiz edemediğine dair eleştiriler getiren konstrüktivizm ön plana çıkmıştır. Uluslararası sistemde farklı bir kimlik edinme arayışına giren devletler dış politikalarını da bu çerçevede sisteme uyumlu hale getirmeye çalışmışlardır. Konstrüktivist anlayışın üzerinde durduğu, devletlerin uluslararası ilişkilerin tek aktörü olmadığına dair varsayımın bir yansıması olacak şekilde devletler dış politikalarında sivil toplum kuruluşlarını da aktif olarak kullanmaya başlamıştır. Türkiye de bu teorik yaklaşımla uyumlu bir şekilde birçok sivil toplum kuruluşunun aktif ve uyumlu çalışmasıyla dış politikasını geniş bir coğrafyada çok boyutlu olarak uygulama faaliyetlerine hız vermiştir.

Konstrüktivizm, iki kutuplu sistemin etkin olduğu Soğuk Savaş döneminin son bulmasıyla oluşan yenedünya düzenini açıklama konusunda yetersiz kalan yaklaşımlara alternatif bir görüş sunmuştur (Guzzini, 2000: 155). Devleti temel aktör olarak gören realist anlayışa eleştiri getiren

konstrüktivizm bunun yerine sosyal yapı üzerinde durmuştur. Konstrüktivizm, aktörlerin kimlik ve çıkarlarının bu sosyal yapı tarafından belirlendiği çıkarımında bulunmakla beraber insan haklarına dair sorunlar, devlet dışı aktörlerin önemi gibi konulara da yoğunlaşmaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik gerçekleştirdiği insani yardımlarda başta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) olmak üzere devlet dışı kurum ve organizasyonlara yer vermesi konstrüktivist anlayışın benimsendiğini göstermektedir. Alexander Wendt'in, aktörlerin çıkarlarının kimlikler üzerinden şekillendiğine dair argümanına dayanan konstrüktivizm, söz konusu çıkarların da eylemleri belirlediğine dair varsayımları içermektedir (Wendt, 1992: 398). Realizmin savaş, tehdit, güç gibi üzerine yoğunlaşmış olduğu kavramlardan ziyade konstrüktivizmde kimlik ve kültür kavramları önemsenmiştir (Wendt, 1995: 32).

Konstrüktivizm, kimliklerin ve çıkarların süreç içerisinde ne tür bir değişim gerçekleştireceğine dair çıkarımlarda bulunmak adına en doğru yaklaşım olarak kabul edilebilir (İnat ve Balcı, 2007: 265). Bu çıkarları tanımlayabilmek adına konstrüktivizmde bireylerin ve devletlerin kimlikleri üzerine çalışmalar önem arz etmektedir. Bu durum Türkiye özelinde incelenirse jeopolitik konumu gereği doğu ile batı arasında bir köprü durumunda olması neticesinde çok sayıda kültürle temas halinde bulunmaktadır. Türkiye, laik, demokratik bir yapıya ve Müslüman bir nüfusa sahip olmasıyla beraber hem Batı dünyası hem de Orta Asya ve Afrika kıtası ile yakın ilişkiler kurmaktadır. Türkiye'nin edinmiş olduğu bu kimlik aktif ve çok boyutlu bir dış politikanın benimsendiğini göstermektedir (Bozdağlıoğlu, 2003: 4). İnsani diplomasi faaliyetleri de konstrüktivizmin Türk dış politikasında uygulandığının yansması olarak değerlendirilebilir.

Konstrüktivizmde, uluslararası sistemin nasıl olduğundan ziyade sizin onu nasıl algıladığınızın önemli olduğu anlayışı Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uygulamış olduğu politikanın gerekçesini sunar niteliktedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 186). Bu bağlamda komşu ülkelere karşı gelenekselleşmiş bir potansiyel düşman ülke algısında değişikliğe giden Türkiye, çok boyutlu bir dış politika anlayışı geliştirmek için somut adımlar atmaktadır. Gerçekleştirilen Afrika açılımı ve bölgede sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri Türkiye'nin Afrika'nın yer altı zenginliklerinden ve sahip olduğu doğal kaynaklarından faydalanmayı öncelikli bir politika olarak benimsemediğini, kültürel ve insani boyutları olan bir yaklaşımla hareket ettiğini göstermektedir. Türkiye bu tutumunu hem eylem hem de söylem yoluyla Afrika ülkelerine ve halklarına açıkça ifade etmektedir. Nitekim Afrika ülkeleri de Türkiye'yi kendi bağımsızlıklarına karşı bir tehdit olarak görmemektedir. Her iki taraf arasında karşılıklı güven ve barış odaklı bir politika hayata geçirilmiştir. Türkiye, çok boyutlu ve aktif bir dış politika anlayışı doğrultusunda, uluslararası sistemdeki aktörleri tehdit olarak değerlendirmemekte, diyalog ve karşılıklı işbirliği çerçevesinde bölgeye yönelik politikalarını her geçen gün geliştirmektedir. Bu durum konstrüktivist anlayışın dış politikaya etkisi olarak nitelenebilir.

Türkiye, konstrüktivist anlayışa uygun olarak Afrika'ya yönelik dış politikasında birey ve toplumu merkeze alan bir anlayış benimsemiştir. Siyasi ilişkilerin dostane bir tutumla hayata geçirilmesi gerektiği fikrinden yola çıkan Türkiye, toplumların birbirleriyle olan etkileşiminin artmasıyla uluslararası barışın sağlanacağı düşüncesini vurgulamaktadır. Türkiye'nin bu yaklaşımı konstrüktivizmin varsayımlarında yer alan birey ve toplumların birbirlerini karşılıklı olarak inşa ettiği görüşünün yansması olarak değerlendirilebilir. Bu etkileşimin tarihsel, kültürel, dini alanlarda hayata geçirilmesi için TİKA, Yunus Emre Enstitüleri, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlar ön planda yer almaktadır.

Konstrüktivizme göre toplumu var eden bireyler birbirinden farklı niteliklere ve düşünce yapısına sahip olabilmektedir. Bu farklılıklara dayanarak bireyler, kimlikleri çerçevesinde kendi çıkarlarını önceliklendiren bir düşünceyle hareket etmektedir. Bu bağlamda etkileşim halinde bulunan birey ve toplumun birbirlerini inşa ettiklerini ifade edilebilir (Onuf, 1989: 27). Toplum ise devleti sosyal açıdan inşa etmektedir fakat toplumun inşa etmiş olduğu devlet mekanizması aynı toplum

tarafından değiştirilebilir. Konstrüktivizmde devletlerin çıkarlarının kültürel, tarihsel ve toplumsal etkileşimler neticesinde şekillendiği anlayışı geçerlidir. Dış politikanın bir süreç içerisinde oluşumunu tamamladığını savunan konstrüktivizme göre devletlerin dış politika uygulamaları da süreç içinde değişiklik göstermektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan Türkiye'nin Afrika politikası bu bağlamda değerlendirilebilir. Daha önceleri geri planda tutulan Afrika, gerek uluslararası sistemdeki dönüşüm gerek Türkiye'nin geliştirmiş olduğu çok boyutlu dış politika anlayışı neticesinde önem kazanmıştır. Türkiye, dış politika alanındaki yeni kimlik arayışı neticesinde kültürel ve tarihsel geçmişini ön planda tutarak Afrika'da aktif bir politikayı uygulamaya geçirmiştir.

2.Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Sivil Toplum Kuruluşları

Yumuşak güç, istenileni dolaylı olarak yaptırmanın farklı bir şekilde adlandırılması ve gücün diğer yüzü olarak tanımlanmaktadır (Nye, 2004: 5). Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber yumuşak güç kavramı önem kazanmaya başlamıştır. ABD'nin bu dönemden zaferle çıkmış olmasının ve uygulamış olduğu sert güç politikasının artık yeterli olmadığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Teknolojinin gelişimiyle beraber iletişim araçlarının hızlı bir şekilde yayılmasıyla beraber yaşanan bu teknolojik ilerlemenin ülkeleri birbirine bağladığı ve sert gücün yeterli etkiyi oluşturamayacağı vurgulanmaktadır (Nye, 2013: 431). Buna ek olarak bir devletin başka devletler üzerinde cazibe oluşturmak için kültür, siyasi değerler ve meşru dış politika uygulamaları gibi üç temel unsur üzerine şekillenen yumuşak güç politikasını hayata geçirmesi gerektiği elzem olarak kabul edilmektedir (Nye, 2004: 11). Bir ülkenin ulusal ve uluslararası politikasının uygulanma biçimi diğer devletler için cazibe unsuru olabildiği gibi itici bir yapıya da bürünebilir. Türkiye'nin demokratik bağlamda gelişim göstermesi, ekonomik anlamda uluslararası yatırıma teşvik edici söylemler geliştirmesi olumlu gelişmelerdir. Ancak Suriye, Irak gibi ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar ve çatışma ortamı Türkiye'nin yumuşak gücünü olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu olumsuzluğa rağmen ülke sınırları içinde demokratik ve insan haklarını önemseyen politikaların uygulanması olumlu bir imaj yaratmaktadır. Diğer ülkelere karşı dostça politikalar benimseyen ve bu ülkelerin değerlerine karşı saygı duyan devletler, uluslararası sistemdeki diğer aktörleri ikna etmede problem yaşamamaktadır (Beşe, 2011: 107).

Yumuşak güç, devletlerin kimliklerinin inşa edilmesi sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Ülkeler yumuşak güç uygulayarak diğer ülkelerle etkileşime geçmektedir. Bu etkileşimle beraber ülkeler birbiriyle daha yakın ilişkiler kurmakta ve böylece ortak kültür oluşturabilmektedir. Türkiye, bu bağlamda Afrika kıtasına yönelik gerçekleştirmiş olduğu yeni dış politika uygulamaları neticesinde bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmayı başarmıştır. Hem Türkiye'den Afrika ülkelerine hem de bu ülkelerden Türkiye'ye yönelik devlet başkanları ve hükümet temsilcileri gibi devletin resmi kurumları aracılığıyla ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle yakınlama olanağı artmıştır (Kardaş ve Erdağ, 2012: 184). Söz konusu ziyaretler niceliksel açıdan değerlendirildiğinde Recep Tayyip Erdoğan, dünyadaki liderler arasında Afrika'yı en çok ziyaret eden lider olarak dikkat çekmektedir. Erdoğan, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı boyunca Afrika ülkelerine toplam 53 ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ülkeler Angola, Cibuti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Libya, Madagaskar, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Tanzania, Uganda olarak sıralanabilir (AA, 2023).

Yumuşak güç uygulamalarında ikna etme önemli bir yer tutmaktadır. Ancak ikna etmeye ek olarak ülkenin sahip olduğu değerleri, kültürleri bir cazibe unsuru olarak da kullanması gerekmektedir. Bir devlet sahip olduğu olumlu imajı doğru bir yöntemle görünür kılarak bir başka devleti zorlama güç unsurlarını kullanmadan etkileyebilir. Küreselleşmenin etkisiyle beraber devletler sahip oldukları dil, din, kültür, eğitim, spor, sanat gibi enstrümanları kullanarak diğer devletlerle ve bu

devletlerde yaşayan insanlarla etkileşime girebilmektedir. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeyle beraber insanların, özellikle internet ağı ve sosyal medya aracılığıyla farklı kültürlerle ve toplumlarla çok daha hızlı bir şekilde kaynaşabildiği bilinmektedir. Bu bağlamda devletler, dış politikada birincil öncelikleri olan askeri ve ekonomik baskı uygulamalarına ek olarak yumuşak güç faktörünü de ön plana çıkarmaktadır. Bu bir eğitim programı, sinema sektörü, gastronomi veya giyim sektörü gibi birçok alanda kendini göstermektedir.

Yumuşak güç, zorlayıcı değil ikna edici bir metot üzerine şekillenen ve kamu diplomasisi kavramı ile de yakın ilişki içinde değerlendirilen bir kavramdır. Kamu diplomasisi ise bir devletin hükümetinin farklı toplumları etkilemek ve onların fikirlerini olumlu yönde değiştirmek amacıyla kullanmış olduğu araçlar şeklinde tanımlanmıştır (Snow, 2009: 41). Kamu diplomasisi, bir devletin diğer devletin hükümeti ile değil, halk ile iletişim kurması olarak da ifade edilebilir (Pamment, 2012: 321). Bu tanımlardan yola çıkarak kamu diplomasisinin öncelikle hükümetleri değil toplumları hedef olarak belirlediği ve bu yolla da onları etkileyip olumlu imaj çizmek üzerine şekillendiği varsayımında bulunulabilir. Devletler kamu diplomasisini bir iletişim aracı olarak kullanarak uluslararası kamuoyuna mesajlar verebilir, kendisine destek arayabilir ve dünya kamuoyunda olumlu bir imaj bırakma hedefi güdebilir (Işık, 2023: 94). Kamu diplomasisi faaliyetini yürüten ülkeler çeşitli araçlar ve kaynaklardan faydalanmaktadır. Bu araçlar, medya, dış yardımlar, barış misyonları, ekonomik yatırımlar ve eğitim faaliyetleri şeklinde sıralanırken kaynaklar ise ülkenin sahip olduğu imajı, kültürel değerleri, ekonomik gücü ve uluslararası politikada savunduğu değerleridir (Tepeciklioğlu vd., 2018: 607). Devletler kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütebilmek amacıyla dini, kültürel, tarihi ve sosyal değerlere vurgu yaparlar. Bu faaliyetler yalnızca devletten devlete değil, devletten topluma ve toplumdaki topluma olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleştirilir. Devletler kamu diplomasisi faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç duymaktadır (Tuna, 2021: 5).

Sivil toplum kuruluşları toplumsal refahın artırılmasını amaçlayan, kendine ait yasal yapısı bulunan, kar amacı gütmeyen kuruluşlardır (Clarke, 1998: 44). Diğer bir tanıma göre sivil toplum kuruluşları, yardımın temel amaç olarak belirlendiği, sosyal ve ekonomik kalkınmayı hedefleyen kuruluşlardır (Ahmed ve Potter, 2006: 13). Sivil toplum kuruluşlarının dört temel sacayağı üzerine inşa edildiği ifade edilebilir. Buna göre sivil toplum kuruluşları, devletin herhangi bir kurumuna doğrudan bağlı olmamalı, ekonomik fayda amacı gütmemeli, hayır yapma amacı taşınmalı ve son olarak suça bulaşmış kişilerden arındırılmalıdır (Willets, 2001: 20).

Günümüzde önemi artan sivil toplum kuruluşları, uluslararası sistemde yer alan aktörlerin birbirleri arasındaki iletişiminin barışçıl bir şekilde sürdürülebilmesi adına bir gereklilik olarak görülmektedir (Ryfman, 2006: 137). Bu bağlamda özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sivil toplum kuruluşlarına dair çalışmalarına hız vermiştir. Ayrıca vakıflar ve üniversitelerin STK'lar ile uyumlu bir şekilde çalışmaya başlamasıyla beraber bu yapılar daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur (Akçay, 2011: 114).

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları içerisinde yardım dernekleri de son zamanlarda daha görünür olmuştur. Bu dernekler, genellikle bir kampanya ile başlayıp ardından derneğe dönüşmüşlerdir. Söz konusu kuruluşlar, yoksullukla mücadele, kıtlık, sel ve deprem bölgelerine yardımın ulaştırılmasına kadar birçok faaliyette bulunmaktadır (Cicioğlu, 2011: 43). Türkiye sivil toplum kuruluşlarının da etkin bir şekilde rol aldığı yardım programlarıyla beraber dünyanın pek çok coğrafyasına ulaşabilmektedir. Afrika kıtası da bu bağlamda Türkiye'nin düzenli olarak yardımlarını ulaştırdığı bir yer olarak dikkat çekmektedir.

3. Soğuk Savaş Döneminin Bitimine Kadar Türkiye'nin Afrika Politikası

Genel anlamda Batı'nın politik, kültürel değerlerinin benimsenmesi, batılı fikir anlayışının hakim olduğu uluslararası örgütlere dahil olma çabası Türkiye'nin dış politikada temel argümanı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu tutumun benimsenmesinde sadece Türkiye'nin tercihlerinin etkili

olmadığı bilinmektedir. Özellikle Sovyet tehdidine karşı Türkiye, güvenlik eksenli bir anlayışla NATO'ya üye olmuştur. Bu üyelik yolunda Türkiye, Kore Savaşı'na askeri olarak dahil olmuştur. Türkiye fikirselsel bağlamda Batıya entegre olabilmek için Avrupa Birliği'ne üye olma çalışmalarına da devam etmektedir. 1990larda ise uluslararası sisteme etki edebilecek önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla yaşanan otorite boşluğuna bağlı olarak bölgesel çatışmalar gerçekleşmiştir. Bu çatışmaların bitirilmesine dair çabalar, insan hakları ihlallerinin görünür kılınması ve bu ihlallerin önlenmesi, çatışma bölgelerine yardım götürülmesi gibi faaliyetler hız kazanmıştır. Bu yardımların yapılmasında devletlerin yanında sivil toplum kuruluşları da ciddi çabalarda bulunmuştur (İşbilir, 2021: 111). Böylece sivil toplum kuruluşları uluslararası krizlere müdahale konusunda daha da görünür olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Soğuk Savaş sona ermiş ve iki kutuplu sistem geçerliliğini yitirmiştir. Türkiye, gelişen bu uluslararası sisteme uyum sağlayabilmek adına Sovyetler Birliği'nden algılamış olduğu tehdidin de bertaraf edilmesi neticesinde çok boyutlu bir dış politika anlayışını hayata geçirme gayreti içinde olmuştur. Bu bağlamda Türkiye birçok coğrafyada kendisine aktif bir rol biçmiştir ve daha önce ihmal edilen Afrika kıtasına yönelik çalışmalarını da hızlandırmıştır. Bu çalışmaları Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüleri (YEE), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi kurumlara ek olarak Türk Hava Yolları (THY), Türk Kızılayı gibi hükümet dışı organizasyonlar üzerinden yürütmektedir. Türkiye'nin dış politikasındaki bu yeni rol arayışı konstrüktivizm temelinde değerlendirilmektedir. Türkiye sahip olduğu kültürel değerlere ek olarak dış politikasında çıkar kavramını öncelikli hale getirmektedir.

Batı ekseninde bir dış politika benimseyen Türkiye'nin uzun bir dönem boyunca Afrika kıtasını geri planda tuttuğu bilinmektedir. Türkiye'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı ile ABD'den yardım alması, NATO'YA üye olması ve SSCB'nin Ortadoğu'da güçlenmesini önlemeye yönelik bir girişim olan Bağdat Paktı'na dahil olması Batıcılık çerçevesinde bir dış politika yürüttüğünün birer göstergesi niteliğindedir (Tepeciklioğlu, 2012:66). Ayrıca Türkiye, 1955 Bandung Konferansı'nda bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan Afrika ülkelerine karşı sergilemiş olduğu tutum, bu ülkelerle olumlu bir ilişki geliştirilmesine engel olmuştur (Aydın, 2014: 7). Türkiye, Afrika ülkelerinin beklentilerinin tam tersi olacak şekilde yeni kurulan bu devletlerin güvenliklerini sağlayabilmek adına NATO şemsiyesi altında hareket etmesini önermiştir. Bu yüzden Afrika ülkelerinde Türkiye'nin Batıya bağımlı bir ülke olduğuna dair görüş belirlemiştir. Emperyalist güçlere karşı bağımsızlık mücadelesini yeni kazanmış Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel değerlerle bağdaşmayan bu tutumu ilişkilerin olumsuz bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Afrika ülkelerinin bağımsızlık yolunda ilham kaynağı olabilecekken Batıya yönelik tek boyutlu bir dış politika benimsenmesi neticesinde Türkiye bu devletleri etkileyebilecek olumlu söylem ve eylemi hayata geçirememiştir. Bahsedilen bu gelişmeler, Türkiye'nin güvenlik temelinde bir dış politika yürütmesinin yansıması olarak değerlendirilebilir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Fas'ın bağımsızlığının tartışıldığı 1951 ve 1953 senesinde bu konunun ertelenmesi gerektiğine dair söylem geliştirmiştir. 1952 yılında ise Tunus'un bağımsızlığına dair yapılan tartışmalarda bunun, Fransa ve Tunus'un kendi iç sorunu olduğunu belirtmiştir. Türkiye, Moritanya'nın bağımsızlık oylamasında çekimser kalmıştır (Tepeciklioğlu, 2012: 67). Türkiye'nin, Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi veren Cezayir'e destek vermemesi ve Fransa lehinde bir politika benimsemesi Cezayir ile Türkiye arasındaki ilişkileri negatif bir şekilde etkilemiştir. Türkiye, Cezayir'in bağımsızlığının görüşüldüğü 1958 BM Genel Kurulu'nda çekimser oy kullanmıştır (Hazar, 2011: 189).

Afrika'da Türkiye adına olumsuz gelişmelerden biri de Süveyş Krizi'dir. Süveyş Kanalı'nın Mısır tarafından millileştirilmesi çabasına Türkiye, bölgede çıkarları olan İngiltere'nin politikalarına

uygun hareket etmiştir. Ayrıca Türkiye, 1956 yılında krizin çözümüne dair toplanan Londra Konferansı'na katılmıştır. Yunanistan'ın katılmayı reddettiği bu toplantı Kıbrıs sorununun tartışıldığı uluslararası platformlarda Türkiye'nin aleyhine bir durum oluşturmuştur (Bağcı, 2001: 120). Nitekim Mısır lideri Cemal Abdul Nasır, Türkiye'ye Batı ülkeleriyle ortak hareket ederek Mısır'ın ulusal çıkarlarını tehdit ettiğine dair eleştiriler de getirmiştir.

Bahsedilen bu gelişmeler ışığında Türkiye'nin uluslararası sisteme entegre olmak isteyen ve bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan Afrika ülkelerine karşı uygulamış olduğu politika bölge ülkelerinin Türkiye'ye bakışını olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Türkiye, bu ülkelerin uygulamalarına karşı neredeyse anti tez olarak nitelendirilebilecek yaklaşımlarla cevap vermiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye, kendi güvenliğini sağlamlaştırma politikası çerçevesinde hareket ederek Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirememiştir. Bu olumsuz durum, Türkiye'nin 1998 yılında "Afrika'ya Açılım" politikasını hayata geçirmesiyle son bulmuştur. Bu tarihten itibaren Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında, çok boyutlu diplomasinin bir getirisi olarak olumlu ilişkiler başlamış ve Afrika kıtası Türk dış politikasında önemli bir yer edinmiştir.

4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Türkiye, iki kutuplu sistemin sona ermesi ve küreselleşme sürecinin de hız kazanmasıyla beraber değişen uluslararası sisteme uyum sağlayabilmek adına dış politikasında birtakım yeni politikaları uygulama gayreti içine girmiştir. Artık dış politikasını sadece komşu ülkelerle sınırlayan ve dar bir perspektifle hareket eden bir ülke olmaktan ziyade kendisine daha geniş bir hareket alanı yaratmak amacıyla farklı kıtalara ulaşmayı amaçlayan bir ülke konumuna erişmeye çalışmıştır. Uygulanmaya çalışılan çok yönlü bir dış politikanın yansıması olarak değerlendirilecek bu tutum özellikle 1998 yılından dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in gayretleriyle beraber Afrika'ya Açılım Eylem Planı uygulamaya konulmuştur. Türkiye'nin Afrika'ya verdiği önemin artmasında bazı faktörler etkili olmuştur. Bunlar: Avrupa Birliği üyeliği sürecinde beklentilerin karşılanmaması, dış politikada çok boyutlu bir anlayış benimsenmesi ve Afrika'nın ekonomik anlamda potansiyel bir güce sahip olması olarak sıralanabilir (Özkan ve Akgün, 2010: 526).

Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nda Afrika kıtasında yer alan ülkeler ile Türkiye arasında üst düzey ziyaretlerin yapılması, kıta ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi, diplomatik temsilciliklerin açılması ve diplomatik faaliyetlerin hız kazanması, insani yardımların gerçekleştirilmesi, ticari anlaşmaların yapılması, Afrika ülkelerinin devlet liderleri ve hükümet yetkililerinin Türkiye'ye davet edilmesi, Afrika Kalkınma Bankası'na bağışçı devlet statüsüyle dahil olunması ve iş insanlarının karşılıklı olarak birbirlerini ziyaret etmesi gibi temel başlıklar kabul edilmiştir (Erol ve Altın, 2012: 238). Bu planla Türkiye, Afrika'da bulunan ülkelerle karşılıklı iş birliğine dayanan dostane ilişkiler geliştirerek ekonomik, kültürel ve siyasi etkileşimi artırmayı amaçlamıştır.

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uygulamış olduğu bu yeni politikada üç temel hedefi olduğu varsayımında bulunulabilir. Bunlardan birincisinin Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliğini elde etme isteği olduğu söylenebilir. Türkiye bu kısa vadeli hedefe ulaşabilmek adına gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarda Afrika ülkelerinden çok fazla destek almıştır ve 2008 yılında geçici üyeliği elde etmiştir. Bu durum, Türkiye'nin kıtaya yönelik söylem ve eylemlerinin olumlu sonuçlar doğurduğunu ve Türkiye'nin faaliyetlerin bölge ülkelerinde karşılık bulduğuna dair bir gösterge olarak ifade edilebilir.

Türkiye, orta vadeli hedef olarak Afrika ülkeleriyle ticari, ekonomik, kültürel, sosyal birçok alanda sağlam temellere dayalı ilişkilerin geliştirilmesini arzulamıştır. Bu bağlamda 2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesine Stratejisi" geliştirilmiştir. Bununla beraber Türkiye'nin Afrika kıtasındaki ülkeler arasında ticari ilişkiler gelişme göstermiştir. Bölgedeki birçok ülke ile ticaret anlaşmaları yapılmıştır (Altan, 2005: 9).

Afrika'ya yönelik izlenen politikalarda uzun vadeli hedefin ise Türkiye'nin bölgesel güç olma amacını gerçekleştirmeye yönelik planlarını somut bir yapıya kavuşturmak olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye, geliştirmiş olduğu çok boyutlu dış politika ile Orta Asya ve Balkanlar'a ek olarak Afrika ve Latin Amerika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada etkin olmayı amaçlamıştır. Türkiye bu bölgelerde meydana gelen sorunlarda aktif olarak rol oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda yumuşak gücünü kullanarak da Afrika ülkelerine dair çalışmalarına hız vermiştir.

5.Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi'nde Uygulanan Afrika Politikası

Türkiye yaşamış olduğu koalisyonlar süreci nedeniyle tutarlı bir Afrika politikasını hayata geçirememiştir. Bunda etkili bir iktidar yapısının bulunmaması ve ekonomik olarak güçlü bir duruma erişilememesi etkili olmuştur. Ancak 3 Kasım 2002 seçimleriyle beraber Adalet ve Kalkınma Partisi iktidar olmayı başararak dış politikada uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmeye yönelik politikaları uygulamaya koymaya başlamıştır. Afrika'nın sahip olduğu nüfus, zengin doğal kaynak rezervlerinin bölgeye ekonomik anlamda büyük bir getirisi olacağı bilincinde olan Türkiye, Afrika ile ilişkilerini karşılıklı fayda ve bu ülkelerin sahip olduğu değerlere saygı çerçevesinde oluşturmuştur. Türkiye, Afrika kıtasındaki varlığını sağlık, eğitim, alt yapıya yönelik yatırımlar ve insani faaliyetler ile güçlendirmiştir. Kıta ülkeleri ise Türkiye'den teknik ve ekonomik anlamda yararlanmaya çalışmaktadır (Demirtaş, 2015: 73). Bu politikaya uyumlu bir şekilde, Türkiye'nin 2013 yılında başlatmış olduğu "Türkiye bursları" programından toplamda 14 binden fazla Afrikalı öğrencinin faydalandığı bilinmektedir (Türkiye Bursları, 2023). Gerçekleştirilen bu yardım ve faaliyetler Türkiye'nin kıtada sahip olduğu olumlu imajın her geçen gün daha da sağlam bir temele oturmasında önemli bir etkiye sahip olacağını göstermektedir.

Bahsedilen bu faaliyetler bağlamında Türkiye, 2005'i "Afrika Yılı" olarak ilan etmiştir. Buna ek olarak 12 Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsü elde edilmiştir (Tepebaş, 2013: 323). Türkiye, 2008 yılında Afrika Birliği İcra Konseyi tarafından Afrika'nın stratejik ortağı olarak kabul edilmiştir. 18- 21 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi, Ak Parti Hükümeti'nin uygulamaya çalıştığı Afrika politikası için önemli bir yere sahiptir. Bu zirvede Afrika ülkeleri Türkiye arasında iş birliğinin geliştirilmesi, ticari ve ekonomik yatırımların artırılması, tarım, sağlık, turizm, eğitim gibi birçok alanda faaliyetlere başlanmasına dair hususlarda anlaşma sağlanmıştır (Karagül ve Arslan, 2013: 31). Türkiye 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler IV. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nda bu devletlere her sene 200 milyon dolar yardım sözü vermiştir (Karagül ve Arslan, 2013: 34). Bu yardımdan faydalanacak ülkeler arasında çok sayıda Afrika ülkesi bulunmaktadır. Bu konferansta ilişkilerin geliştirilmesine ek olarak Afrika ülkelerine yapılacak yatırımın artırılmasına dair fikirler ön plana çıkmıştır. Ayrıca 19-21 Kasım 2014 tarihlerinde düzenlenen II. Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi'yle ticaret, barış ve güvenliğin sağlanması, eğitim ve kültür, teknolojik faaliyetler, tarımsal yatırımlara ek olarak ulaştırma ve enerji alanlarında projelerin hayata geçirilmesi anlaşmasına varılmıştır. 16-18 Aralık 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde sağlık, tarım, eğitim alanlarında faaliyetlerin yürütülmesi temel çalışma alanları olarak belirlenmiştir (MFA, 2022).

Türkiye'nin Afrika kıtasıyla ilişkilerini güçlendirdiğinin bir diğer göstergesi ise Afrika ülkelerinde açılan temsilciliklerin sayısında yaşanan artıştır. 2002 yılında Afrika'da yalnız 12 Büyükelçiliği bulunan Türkiye'nin 2021 yılında kıtadaki büyükelçi sayısı kırk üçe yükselmiştir. Buna ek olarak Afrika ülkelerinin Ankara'da bulunan büyükelçilik sayısı 2008 yılında sadece on iken 2021 yılında otuz yediye yükselmiştir (MFA, 2022). Türkiye'nin Afrika kıtasında yer alan ülkelerle gerçekleştirdiği ekonomik ve ticari ilişkinin boyutu da zamanla önemli bir oranda artış göstermiştir. 2003 yılında 5.4 milyar dolar olan ticaret hacmi 2021 yılında 25.3 milyar dolara kadar yükselmiştir (MFA, 2021). Kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi adına ayrılan bütçenin önemli bir oranda artırılması ve sivil toplum kuruluşlarının da Afrika'ya

yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi yapılan yardımların hızlı bir şekilde kıtaya ulaştırılmasını kolaylaştıran faktörlerdir. Nitekim Türkiye, Afrika açılımı ile kıtaya ticaret hacmini bir sonraki yıl kırk beş milyar dolara çıkarmayı başarmıştır (TÜİK, 2022). Ayrıca Türk müteahhitlik firmalarının kıtada üstlendiği toplam proje hacmi 77,8 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Dönem itibarıyla kırk beş Afrika ülkesiyle iş konseyleri bulunmaktadır (MFA, 2023). Ulaşılan bu nokta, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uygulamış olduğu politikaların da somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye gerçekleştirmiş olduğu bu faaliyetleri yalnızca Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yürütmemektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uygulamaya çalıştığı yumuşak gücün hayata geçirilmesinde kamu diplomasisi faaliyetleri ve Sivil Toplum Kuruluşlarının çalışmaları da bu kısımda incelenmektedir.

6.Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Devletler dış politikalarında yumuşak güç unsuruna eskiye nazaran çok daha fazla önem vermektedir ve bu yeni yaklaşım, devletlerin sergilemiş olduğu dış politika uygulamalarında kendini göstermektedir. Türkiye'de bu alanda çalışmalarına hız vermiş ve çok boyutlu dış politikanın bir yansıması olarak Orta Asya'dan Balkanlar'a, Latin Amerika'dan Afrika'ya dünyanın neredeyse tamamında aktif bir şekilde yer almaya çalışmış ve faaliyetlerine hız vermiştir. İletişim Başkanlığı'nın 24 Temmuz 2018 tarihinde kurulmasıyla kamu diplomasisi faaliyetleri kurumsal bir çatıya kavuşturulmuş ve böylece daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi sağlanmıştır.

Tablo 1. *İletişim Başkanlığı İdari Faaliyet Raporu (2018 yılı)*

Harcama Birimi	Toplam Ödenek	Harcama	Kalan
Yurt Dışı Teşkilatı	13.064.000	10.864.748	2.199.252
Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı	13.030.000	7.232.441	5.797.559
TOPLAM	26.094.000	18.097.189	7.996.811

Kaynak: (İletişim Başkanlığı, 2018)

Tablo 2. *İletişim Başkanlığı İdari Faaliyet Raporu (2022 yılı)*

Harcama Birimi	Toplam Ödenek	Harcama	Kalan
Yurt Dışı Teşkilatı	40.031.065	48.993.767	-8.962.702
Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı	295.430.495	295.066.208	364.287
TOPLAM	335.461.560	344.059.975	-8.598.415

Kaynak: (İletişim Başkanlığı, 2022)

Her iki tablo da karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri için ayırmış olduğu ödenek ciddi anlamda artış göstermiştir. Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı'na 2018 yılında ayrılan ödenek 13 milyon TL iken bu miktar sadece dört yıl sonra 2022'de 295 milyon TL tutarına yükseltilmiştir. Ayrıca yurt dışı teşkilatına ayrılan fonda da önemli bir artış vardır. Bu noktada Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığı ile Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyetlerine de verilen önem açıkça ortaya çıkmaktadır. Nicel anlamda gözlemlenen bu artış Türkiye'nin kamu diplomasisi ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin teşvik edilmesine yönelik söylemlerinin uygulamaya yansıdığını bizlere göstermektedir. Böylece

yumuşak gücün önemine yönelik geliştirilen söylem ve eylemler arasında bir tutarlılık olduğu da ifade edilebilir.

6.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Türki Cumhuriyetlere yönelik uygulanacak olan politikaların hayata geçirilmesinde yardımcı olması amacıyla kurulan bir uluslararası yardım teşkilatıdır. Ancak Türkiye'nin değişen dış politika anlayışıyla beraber TİKA'nın da faaliyet göstermiş olduğu coğrafya genişlemiştir. 2002 yılında on iki Program Koordinasyon Ofisi bulunan TİKA bugün bu sayıyı altmışa çıkarırken, toplam yüz elli ülkede faaliyet göstermektedir (TİKA, 2022).

TİKA özellikle konstrüktivist anlayışın bir yansıması olarak eskiye nazaran daha görünür ve aktif olmaya başlamıştır. TİKA çalışma yürüttüğü ülkelerin halklarının kimliklerini oluşturması, kültürel ve siyasal hakların gelişmesi ve teknik altyapılara dair çalışmaların gerçekleştirilmesi gibi konularda öncülük etmektedir (Demirtaş, 2015: 51). TİKA, Afrika'da bu faaliyetlere ek olarak AIDS'le mücadele, uyuşturucu kullanımın önlenmesi ve yoksulluğun azaltılması hususlarında faaliyet göstermektedir. Buna ek olarak TİKA, Afrika ülkelerinde en fazla ihtiyaç duyulan alanlarda deneyimli işgücü talebini karşılamak amacıyla uzman yetiştirme çalışmalarını da yürütmektedir. Uzman heyetler vasıtasıyla Afrika ülkelerinde eğitim, sağlık, tarım gibi konularda eğitim veren TİKA, bu ülkelerde sağlık eğitim merkezleri inşa etmekte ve bu kurumlara teknik anlamda destek sağlamaktadır (Tepeciklioğlu, 2019: 93).

TİKA, gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ile Türkiye'nin kıta ülkeleri ile ilişkilerinin hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamak ve Afrika ülkeleri ile Türkiye'nin karşılıklı kimlik inşasının da hayata geçirilmesine öncülük etmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 185). Türkiye, Afrika'da gerçekleştirmiş olduğu doğal afetlerle mücadele ve barış inşa etme çabalarıyla önemli bir aktör kimliğine bürünmüştür (Özerdem, 2016: 135). TİKA, Türkiye'nin dış politikasında sosyal ve kültürel konulara önem vermesi, uluslararası sorunlarda aktif bir rol oynama çabası ve dostane ilişkilerin geliştirilmesine dair söylemlerin uygulanması konusunda öne çıkmaktadır.

TİKA ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Türkiye, tarihi, kültürel ve dini değerlere dayanarak Afganistan, Bosna-Hersek ve Somali gibi Müslüman ülkelerde faaliyet yürütmektedir. Ancak TİKA'nın sahip olduğu misyon bu denli dar bir çerçevede değerlendirilmemelidir. TİKA'nın Kamerun, Çad, Etiyopya, Gürcistan, Sri Lanka ve Ukrayna gibi Müslüman olmayan, çok farklı coğrafyalarda bulunan ve birbirinden farklı kültürlere sahip bu ülkelere de yapmış olduğu yardım faaliyetleri geniş bir vizyona sahip olduğunu göstermektedir. Bu, TİKA'nın yalnızca İslami bir gündeme sahip olmadığını da bir yansımasıdır (Hasimi, 2014: 134).

6.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), 2010 yılında kurulmuştur. YTB dünya genelinde gerçekleştirdiği etkinliklerle, Türk kültürünün yaygınlaşmasını hedeflemekle beraber Türkçenin yaşatılmasına yönelik çalışmalar yapmakta ve yabancı öğrencilere sağlanan burs yardımları gibi faaliyetler yürütmektedir. Böylece, Türkiye'nin uluslararası camiada yardımsever, insanı önceliklendiren ve bu bağlamda hoşgörülü bir imaj çizmesine yardımcı olmaktadır (Budak, 2020: 554). Yurtdışında bulunan Türkler ile Türkiye'de eğitim öğretim hayatına devam eden uluslararası burslu öğrencilere ilişkin çalışmalar yürütmektedir. YTB Afrika kıtasına dair çalışmalara da önem vermektedir. Afrika'ya dair yürütülen programlar çerçevesinde YTB'ye bağlı olarak "Türkiye-Afrika Burs Programı" bulunmaktadır. Yalnızca Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen öğrencileri kapsayan bu burs programı Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki kültürel paylaşımları artırmayı amaçlamaktadır (Öztürk, 2014: 59). YTB gerçekleştirmiş olduğu

programlar neticesinde on iki binden fazla Afrikalı öğrenciye burs desteğinde bulunurken bu öğrencilerin üç bini mezun olmuştur (YTB, 2022).

Türkiye'nin Afrikalılara sağlamış olduğu burs hizmetinin uzun vadede Türkiye'nin kıtadaki imajını olumlu bir şekilde etkileyeceği düşünülmektedir. Nitekim YTB'nin sağladığı burslarla eğitim hayatlarını sürdüren genç bireylerin mezun olup kendi vatanlarına döndüğünde üst kademelerde görev alma ihtimalleri de bulunmaktadır (Yousfi, 2014: 84). Türkiye'nin yumuşak güç politikasında önemli bir yere sahip olan YTB, bu öğrenciler vasıtasıyla Afrika kıtasında Türk kültürüne yakınlığın sağlanması ve kalıcı ilişkilerin kurulmasını amaçlamaktadır.

6.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Acil durumlarda yardım ulaştırılması, sivil savunmaya dair çalışmaların gerçekleştirilmesine dair faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla 2009 yılında kurulan AFAD, Afrika kıtasına yönelik faaliyetler yürütmektedir. Afetlere yönelik ilk olarak toplum bilinci oluşturmak ve olası afetlere yönelik her zaman hazır bir halde bulunmak gerekmektedir. İkincisi, meydana gelen afetlere yönelik gerek devletin gerek sivil toplum kuruluşlarının ortak hareket etmesiyle zararın minimum düzeye indirilmesi bir gereklilik olarak değerlendirilebilir (Tosun, 2021: 131). AFAD buna uygun olarak çalışmalarını yürütmekte ve yardım faaliyetlerinin koordineli bir biçimde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında ön plana çıkmaktadır. Söz konusu yardımlardan bazıları şunlardır. Sudan'da 2013 yılında gerçekleşen sel felaketinin ardından on beş tonluk insani yardım malzemesiyle başlayan yardımlar toplamda 14 milyon doları geçmiştir. Yemen'de gerçekleşen çatışmalarda zarar gören sivillere yönelik "Yemen'e umut ol" kampanyası başlatılmış ve bu doğrultuda yedi bin gıda kolisi ve bin adet okul çantası gönderilmiştir. Ayrıca, başta kıtlık olmak üzere birçok problem yaşayan Myanmar'a yarım milyon dolardan fazla yardımda bulunulmuştur (AFAD, 2022).

AFAD'ın uluslararası yardım faaliyetlerinde sıklıkla rol alması ile insani yardım faaliyetlerinin Türk dış politikasında önem kazanması benzer dönemlere rastlamaktadır. Türkiye'nin uygulamış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleriyle AFAD insani yardım hususunda daha görünür olmuştur. Nitekim devletlerin görmezden geldiği ve günümüzde büyük sorunlarla karşı karşıya kalan Somali'ye yapılan yardımlarda AFAD ciddi bir çaba göstermiştir (Kalaycı ve Koca, 2015: 182). Bu yardım faaliyetleri Türkiye'nin Afrika kıtasındaki algısını olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Gerçekleştirmiş olduğu insani yardımlarda AFAD'ın hiçbir din, ırk ayrımı yapmadığı ve sadece yardıma muhtaç devlet ve toplumlara insani yardımın ulaştırılması amacıyla çalışmalarını yürüttüğü göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Japonya, Haiti ve Şili'de gerçekleşen depremlere, Filipinler'de meydana gelen sel felaketine, Libya, Suriye ve Myanmar'a gerçekleştirmiş olduğu yardımlarla dünyanın neredeyse bütün coğrafyalarına ulaşma gayreti içinde olmuştur.

6.4. Türkiye Kızılay Derneği

Afetlerde ve olağan dönemlerde ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmak, toplumun yardımlaşma duygusunu geliştirmek, güvenli bir biçimde kan temininin sağlanması ve zor durumda olan birey ve toplumlara ulaşmak misyonuna sahip olan Türk Kızılayı, Türkiye'nin insani yardım politikalarını hayata geçirmesinde ön safta yer alan kurumlardandır (KIZILAY, 2022). Türk Kızılayı iç karışıklık, kıtlık, su kaynaklarının yetersizliği ve doğal afetler nedeniyle zarara uğrayan bireylere yardım amacıyla dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Afrika ülkelerine de ciddi yardımlarda bulunmaktadır. Türk Kızılayı, Afrika kıtasında yaygın olan sıtma, ebola gibi salgın hastalıkların önlenmesine dair çalışmalarını da sürdürmektedir.

Kızılay, Afrika kıtasında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerle kıta ülkelerine gıda, su, ilaç, barınma gibi konularda yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda 2019 yılında yirmi altı, 2020 yılında on ve sonraki sene yirmi su kuyusu açılmıştır. Sosyal yardımdan faydalanan kişi sayısı da 7 milyondan 15 milyona kadar artmıştır (KIZILAY, 2022). Kızılay'ın bu faaliyetleri Afrika toplumları nezdinde

olumlu bir şekilde karşılanmakta ve Türkiye'nin uygulamış olduğu kamu diplomasisi faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesinde önem arz etmektedir. Kızılay, yardım faaliyetlerinin yürütülmesi sürecinde bağışçı, üretici, tedarikçi, depolama, dağıtım ve teslim evrelerinde aktif çalışmalar gerçekleştirmektedir. Kızılay'ın yardım faaliyetlerin sürekli bir şekilde devam edebilmesi adına bağışçıların motive dilmesine yönelik çalışmaların yapılması da üzerinde durulması gereken bir durum olarak nitelenebilir (Dindarık ve Fidan, 2020: 151).

6.5. Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye'nin çok boyutlu, insani değerlere önem veren dış politika uygulamalarında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Diyanet İşleri Başkanlığı Afrika, Balkanlar, Orta Asya gibi çok geniş bir coğrafyada ibadethane yapımına dair önemli rol üstlenmiş, özellikle Afrika kıtasında yer alan ülkelere kurban bağışı faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Diyanet'in dış yardımlara dair hususlarda eskiye nazaran bu denli görev alması, özellikle Ak Parti iktidarında dini diplomasinin ön planda yer almasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Türkiye bu bağlamda, dini kuruluşlara karşı tavrını yumuşatmış ve bunları yumuşak güç çerçevesinde Türkiye için bir fırsat olarak değerlendirmeye başlamıştır. Ayrıca, Türkiye, Afrika'ya açılım politikasının, dini boyutlar olmadan sürdürülemeyeceğine dair çıkarımlarda bulunmuştur (Özkan, 2015: 144).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Afrika ülkeleriyle dini ilişkilerini geliştirebilmesi adına 2006 yılında İstanbul'da I. Afrika Müslüman Ülke ve Toplulukları Dini Liderler Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede, dini eğitim alanında iş birliğinin sağlanması, eğitim alanında çalışmalar yapılması ve Türkiye'de dini eğitim almak isteyen öğrencilere okul ve burs olanağının sağlanması konularında faaliyete geçilmesi kararı alınmıştır (Faik ve Orakçı, 2006: 87). Diyanet, 2011 yılında bu zirvenin ikincisini de düzenlemiştir.

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik faaliyetleri daha geniş bir bağlamda ele alınırsa, Türkiye, kıtada dini eğitimin ve dua etmek için huzurlu bir çevrenin gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle hem cami açılışları hem de restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Somali'de 2015 yılında Abdülaziz Cami ve Sudan'da Hanefi ve Şafî Camileri restore edilmiştir. Ayrıca Tunus'ta yer alan Türk Camii restore edilen bir başka ibadet merkezidir. Ayrıca 2019 yılında Cibuti'de 2. Abdülhamid Han Cami açılmıştır. Bir diğer önemli çalışma ise Güney Afrika'ya 2012'de açılan ve kayıtlara Güney yarım kürenin en büyük cami olarak geçen Nizamiye Külliyesi'dir (DİB, 2022). Bu, Türkiye'nin Afrika kıtasında din olgusunu ön plana çıkarmaya dair yaklaşımının somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kıtada faaliyet gösteren diğer devletlerle Türkiye'nin önemli bir farkı da bu uygulamada kendini göstermektedir (Özkan, 2012: 122). Nitekim Türkiye Afrika kıtasında yalnızca insani ve ekonomik alanlara odaklanmamış, din faktörünün önemini kavrayarak buna yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir.

6.6. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü, 2007 yılında kurulan Yunus Emre Vakfına bağlı bir kuruluş olarak yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi faaliyetlerine ek olarak Türkiye'nin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat alanlarında çalışmalar yürütmektedir (YEE, 2021). Enstitünün yurt dışında altmıştan fazla kültür merkezi bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'nin yumuşak gücünü uygulamaya dair faaliyetleri konusunda etkili bir kurum olarak değerlendirilebilir.

Yunus Emre Enstitüsü gerçekleştirmiş olduğu "Türkiye Kütüphaneleri" adlı programla Afrika kıtası ve dünyanın diğer bölgelerinde kütüphaneler inşa etmektedir. Şu ana kadar Mısır, Fas, Sudan, Güney Afrika, Senegal, Somali, Ruanda ve Tunus'ta faaliyet yürüten YEE, son olarak Nijerya'nın başkenti Abuja'da bir merkez daha açarak bu sayıyı ona yükseltmiştir (YEE, 2022). Bu kütüphaneler, Türk dili, sanatı, tarihi ve kültürüyle ilgili yabancı öğrencilere kaynaklara erişim

olanağı sunarak Türkiye'nin tanıtımını yapmaktadır (Güzel, 2016: 355). Enstitünün Afrika'da gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler Balkanlar ve Avrupa'nın gerisinde kalmış olmasına karşın, söz konusu faaliyetler Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin geliştirilmesinde yardımcı bir rol üstlenmektedir. Dilin kültürlerin birbirleriyle etkileşiminde ne kadar önemli olduğu düşünülürse Yunus Emre Enstitüsü, gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar ile Türkiye'nin uzun vadede gerek Afrika toplumları gerekse de dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan insanlar nezdinde olumlu bir imaja sahip olmasını kolaylaştıracaktır. Yumuşak gücünü artırmaya dair çalışmalarda üst sıralarda yer alan devletlerin Yunus Emre Enstitüsü'ne benzer kurumları daha eski tarihlerde kurulmuş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, enstitünün kültürel diplomasi faaliyetlerinin Türk dış politikası üzerinde oluşturacağı etkilerin kısa bir dönemde ölçülmesinin de zor bir durum olduğu net olarak anlaşılacaktır (Ünalı, 2019: 150).

6.7.Türk Hava Yolları (THY)

Son yıllarda önemli bir gelişim gösteren Türk Hava Yolları'nın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler, daima Türk dış politikasındaki gelişmelerden etkilenmiştir. THY, özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle Türkiye'nin farklı bölgelere erişmesinde önemli bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır (Selçuk, 2012: 21). Bu durum Afrika kıtası özelinde değerlendirilecek olursa, Türkiye kıtada yer alan birçok ülkeye direkt uçuş imkânı sunması ile beraber bu ülkelerle kurmayı planladığı dostane ilişkilerde önemli bir ilerleme sağlamıştır.

Türk dış politikası ile THY arasında ciddi bir uyum bulunmaktadır. Türkiye'nin çeşitli ülkelere vize muafiyeti getirmesi, ticaret anlaşmalarını hayata geçirmesi ile THY'nin bu ülkelere uçuş rotası oluşturma faaliyetleri eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Nitekim Türkiye'nin yumuşak gücünü yansıtmada önemli bir unsur olarak kabul edilen TİKA, herhangi bir Afrika ülkesinde ofis açıp faaliyetine başladığında, THY bu noktalara sefer düzenleyerek insani yardım faaliyetlerinin yürütülme çabalarını kolaylaştırmaktadır (İpek, 2015: 188). Somali'de 1991 yılında meydana gelen iç savaşın ardından 2012 yılında başkent Mogadişu'ya doğrudan uçuş gerçekleştiren ilk havayolu şirketi olan THY, Somali ile diğer ülkeler arasında bağlantı sağlayarak ülkenin tekrar inşa edilmesinde ciddi bir rol üstlenmiştir (Wasuge, 2016: 7). Bugün, THY Afrika Kıtası'nda 40 ülke ve 61 merkezde uçuş hizmeti sunmaktadır (THY, 2022). Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelik bu gibi faaliyetleri hem kıta ülkelerinin hükümetleri nezdinde hem de Afrika toplumları tarafından takdir edilmekte ve Türkiye'nin imajına olumlu bir şekilde etki etmektedir.

6.8.Anadolu Ajansı ve TRT

Kitle iletişim araçları ve medyanın önemi her geçen gün artmakta ve bu araçlar vasıtasıyla bilgi akışı sağlanarak devletlerin diğer devletlerle iletişim kurma imkânı oluşmaktadır. Devletler, kitle iletişim araçlarının kamu diplomasisi faaliyetlerinin yerine getirilmesindeki önemini kavramışlar ve dünyanın birçok bölgesinde yayıncılık faaliyetlerine hız vermişlerdir. Türkiye, dış politikasında önemle üzerinde durduğu yumuşak güç unsurunu başka toplumlara aktarma hususunda medyanın sahip olduğu gücün farkına vararak buna yönelik yatırımlarını her geçen gün artırmaktadır.

Türkiye'ye yönelik olumlu bir algının oluşturulması amacıyla Anadolu Ajansı önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda yaptığı yayınlarla uluslararası kamuoyunu ikna etme amacı güden Anadolu Ajansı faaliyetlerini de Türk dış politikasına uygun bir şekilde yürütmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde yayın faaliyetlerini yürüten Anadolu Ajansı, Afrika'ya yönelik olarak somut adımlar atmaktadır. Türkiye ile Afrika arasında haberleşmeyi sağlamak amacıyla Afrika Bölge Direktörlüğü oluşturulmuş ve Nijerya, Somali, Kenya, Libya, Güney Afrika gibi birçok Afrika ülkesinde yayın ofisleri açmıştır. Anadolu Ajansı Afrika kıtasında İngilizce, Fransızca ve Arapça yayınlar yapmaktadır (Altınalan, 2015: 115). Böylece, Afrika toplumunun Türkiye'nin bölgeye yönelik faaliyetlerini, yaptığı yardımları ve Türkiye'nin Afrika politikasının insani boyutlarını daha iyi kavramasında yardımcı olmaktadır.

Anadolu Ajansı'nın faaliyetlerine ek olarak TRT'nin her geçen gün Türk dış politikasının tanıtımında önemi artmaktadır. Türkiye'nin yürütmüş olduğu kamu diplomasisine uygun bir şekilde TRT birçok dilde yayın faaliyetlerine devam etmektedir. TRT World, TRT Arabiya gibi kanallarla Türkiye farklı toplumlara ulaşabilmekte ve Türkiye'nin yumuşak gücünün yansıtılmasında önem arz etmektedir. Türkiye'nin bu yayıncılık faaliyetleriyle kendi dış politika uygulamalarını, küresel sistemde gerçekleşen olayları ve buna karşı Türkiye tarafından geliştirilen politikaları aktarma amacı bulunmaktadır (Devran, 2015: 287). TRT aracılığıyla Türkiye kendini dünya kamuoyuna daha rahat tanıtabilmektedir. Bütün bu çabalara rağmen Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yatırımlarının ve insani faaliyetlerinin daha hızlı ve doğru bir şekilde Afrika toplumuna aktarılması için TRT'nin yalnızca Afrika kıtasına yönelik yayınlar yapan bir kanala sahip olmasının bu bağlamda değerli bir adım olacağı çıkarımında bulunulabilir.

7.Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri

Afrika kıtasına yönelik faaliyetler devletin resmi kurumlarına ek olarak, hızlı bir şekilde hareket edebilme ve sorunlara anında müdahil olma anlayışıyla uyumlu bir biçimde sivil toplum kuruluşları tarafından da yürütülmektedir. Yumuşak gücün verimli bir şekilde uygulanmasında önemli bir yer tutan sivil toplum kuruluşlarının Afrika kıtasına yönelik faaliyetleri çalışmanın bu kısmında ele alınmıştır.

7.1.İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İHH, 1992 senesinde meydana gelen Bosna Savaşı'na duyarsız kalmayan gönüllülerin gerçekleştirdiği insani yardım çalışmalarının, 1995 yılında vakıf haline bürünmesiyle İstanbul'da kurulmuştur (İHH, 2022). İnsani ve acil yardımlar, arama kurtarma, yetim çocuklara destek, sağlık çalışmaları ve temel ihtiyaç malzemelerinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması gibi birçok başlıkta faaliyet yürüten İHH, Türkiye'nin yardıma muhtaç ülkelere yönelik gerçekleştirdiği yardımlarda ön safta yer alan bir sivil toplum kuruluşudur. Özellikle Ak Parti iktidarında dini diplomasinin de önem kazanmasıyla beraber İHH'nın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler de aynı oranda gelişmiştir.

İHH'nın çok çeşitli coğrafyalarda gerçekleştirdiği insani yardımlar, Türkiye'nin farklı toplumlar tarafından olumlu şekilde algılanmasına zemin hazırlamaktadır. Böylece Türkiye'nin dış politikada amaçladığı dünyayla bütünleşme hedefine de hizmet etmektedir (Can, 2011: 124). Bu bağlamda İHH, Afrika'ya yönelik çalışmalara da önem vermektedir. Kıtada su kuyularının açılması, Gambiya'da cami yapımı ve Nijer'de göz hastanesinin inşa edilmesi bu faaliyetlerden birkaçıdır. Ayrıca Burkina Faso'da 1405 yetime de kıyafet yardımı gerçekleştirilmiştir (Hameed, 2020: 78).

İHH, gerçekleştirmiş olduğu yardımların kalıcı bir şekilde yürütülebilmesi adına somut adımlar da atmaktadır. Bu bağlamda Somali'de tarım okulu ve ziraat fakültesi kurulmuştur. Böylece ülkedeki yiyecek kıtlığına kalıcı bir çözüm bulma arayışına girilmiş ve hayvancılık alanında da köklü bir çözüm için önemli bir adım atılmıştır (Örgel, 2018: 74).

7.2.Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı, 2016 yılında 6721 sayılı kanun ile kurulmuştur. Maarif Vakfı, Milli Eğitim Bakanlığı dışında eğitim kurumu açabilme yetkisine sahip tek kuruluş oma özelliğine sahiptir (MV, 2022). Yumuşak gücün uygulanmasında önemli bir araç olan dilin öğretilmesi ve yaşatılması sürecinde etkin bir rol oynayan vakıf, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı"nı hazırlamıştır. Bu çalışma, Türkçenin eskiye nazaran daha planlı ve etkili bir şekilde öğretilmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Kaya ve Kardeş, 2020: 2).

Türkçe'nin hedef dil olarak öğretilmesinde bir standart oluşturulması gerektiği fikri gün geçtikçe üzerinde durulan bir husus olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Maarif Vakfı söz konusu program çerçevesinde, yurt dışındaki okullarda Türkçenin öğretilmesine yönelik çalışmalarını

sürdürmektedir (Balcı ve Melanlıoğlu, 2020: 176). Maarif Vakfı bu doğrultuda Afrika kıtasına yönelik çalışmalara da hız vermiştir. Somali, Cibuti, Tanzanya, Etiyopya ve Sudan'da faaliyetlerini sürdürmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'deki üniversiteler ile ortak çalışmalar hayata geçirilerek, yabancı öğrencilerin kabulü, Türkçe kürsülerin açılması gibi hususlardaki çalışmalar da vakıf tarafından icra edilmektedir (Uza, 2020: 62).

7.3.Yeryüzü Doktorları

Yeryüzü doktorları dil, din, ırk gibi ayrımları gözetmeden bütün insanlara sağlık alanında hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar temel sağlık hizmetlerinden cerrahi bir ameliyata kadar geniş bir yelpazede uygulanmaktadır (Uçak, 2016: 90). Afrika kıtasında da faaliyetlerini sürdüren Yeryüzü Doktorları, barış inşasına katkıda bulunmaktadır. Gerçekleştirilen yardımlar, kıtaya yönelik çalışmaların devam etmesinde önem arz etmektedir (İşbilir, 2021: 22). Bireylerin yaşadıkları sağlık problemlerine ivedi bir şekilde tedavi uygulanması Türkiye'nin Afrika kıtasındaki imajını olumlu bir şekilde etkilemektedir. Nitekim ücretsiz bir şekilde tedavi gören ve bu sayede sağlık problemlerini atlatan bireyler Türkiye'ye karşı her zaman pozitif bir bakış açısına sahip olmuşlardır.

Yeryüzü Doktorları hastanelere ilaç ve tıbbi malzeme, doktorlara mali yardım gibi konularda çalışmalarını sürdürmektedir (Yılmaz, 2018: 379). Buna ek olarak Afrika'ya yönelik "Bizim İçin Su, Onlar İçin Hayat!" isminde bir yardım programı başlatılmıştır. Bu yardım çalışmaları neticesinde 2013 yılından bugüne kadar Çad, Kenya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijer ve Somali'de 398 su kuyusu açılmıştır (YDD, 2022). Ayrıca Yemen, Moritanya ve Kamerun başta olmak üzere birçok Afrika ülkesinde göz ameliyatları da dernek tarafından yapılmaktadır.

7.4.İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF)

Afrika'nın temel problemlerinden birisi de temiz suya erişimdir. Kıtada yaşayan insanların suya erişim problemini ortadan kaldırmak amacıyla sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini yürütmektedir. İDDEF, bu faaliyetlerde öne çıkan derneklerden biri olarak kabul edilmektedir. İDDEF, Nijerya, Kenya, Etiyopya, Somali, Uganda, Tanzanya, Gine, Mali ve Senegal'de su kuyusu açma faaliyetlerini yürütmektedir. Buna ek olarak, dernek açmış olduğu su kuyularının kontrolünü düzenli olarak yapmaktadır (İDDEF, 2022). İDDEF bu çalışmalarını "Damlaya Damlaya Umut Olur!" projesiyle hayata geçirmektedir.

İDDEF, gerçekleştirmiş olduğu bu yardımlarla hem bireylerin günlük yaşamında suya erişimini sağlamakta hem de Afrika kıtasının tarım alanında çalışmalar yapmasını da kolaylaştırmaktadır. Nitekim suya erişim konusunda büyük sorunlar yaşayan kıtanın tarımsal üretim gerçekleştirme olanağı bulunmamaktadır. Söz konusu yardımlarla olası kıtlıkların da engellenmesi amaçlanmaktadır.

8.Sonuç

Türkiye, Ak Parti döneminde izlenen çok boyutlu dış politikanın bir tezahürü olarak Afrika'ya yönelik, geniş kapsamlı çalışmaları hayata geçirmiştir. Yumuşak gücünü artırma amacıyla hareket eden Türkiye, Afrika halkına yönelik çok çeşitli yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımları, kamu diplomasisi olarak adlandırılan devlet kurumları aracılığıyla yürütülen yardımlara ek olarak sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da hayata geçirmeyi amaçlayan Türkiye, Afrika'ya ciddi yardımlarda bulunmuştur.

Afrika'ya yönelik yardımlar kıtada yaşayan bireylerin Türkiye'ye hayranlık duymasını sağlamış ve yapılan yardımların boyutunun her geçen gün artış göstermesiyle Türkiye, daha fazla ülkeye ve insana yardım eli uzatabilme amacına yaklaşmaktadır. Nitekim Türkiye'nin Afrika'da herhangi bir sömürge geçmişine sahip olmaması da yapılan yardımların kabul görmesinde önem arz etmektedir. Böylece, Afrika kıtasında yer alan devletlerin toplumsal hafızasında Türkiye'ye

yönelik negatif bir imajın olmadığı çıkarımında bulunulabilir. Türk halkının da devletin yardım faaliyetlerine ek olarak Afrika'da yaşanan insani dramlara, suya erişememe ve kıtlığa karşı duyarlı bir tutum sergilediği de söylenebilir. Kurumsal faaliyetlere ek olarak bireylerin de yardımların ulaştırılması hususunda gönüllü olarak çalışmalara katıldığı bilinmektedir.

Afrika Kıtası'na yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerini konstrüktivist bir anlayışla şekillendiren Türkiye, bu noktada yeni bir kimlik inşası için de çaba göstermiştir. Nitekim realizmin sert güce dayalı dış politika paradigmasından farklı olarak Türkiye, Afrika'da konstrüktivist çerçevede, yumuşak güç unsurlarına ağırlık vermeye başlamıştır. Hedef coğrafyada olumlu imaj oluşturma adına yapılan bu faaliyetler genel hatlarıyla insani yardım, eğitim, sağlık, din, ulaşım, ticaret gibi birçok alanda yürütülmüştür. Türkiye, hem resmi olarak Afrika'da yer alan devletlerin hükümetleriyle hem de söz konusu coğrafyada yaşayan bireylerle kamu diplomasisi ve sivil toplum kuruluşlarının yoğun çabasıyla ilişki geliştirmiştir. Böylece konstrüktivist anlayışa paralel bir şekilde birey ve toplumun merkeze alındığı ifade edilebilir.

Sonuç olarak dış politikasını geniş bir perspektifle uygulamaya çalışan Türkiye, dış politikanın askeri ve ekonomi gibi klasik araçlardan ziyade insani yardım, kamu diplomasisi ve sivil toplum gibi kavramlar üzerinden uygulanması gerektiği ayırımına varmıştır. Bu doğrultuda bireyin günlük yaşamını etkileyen problemlerin çözülmesine dair politikaları hayata geçirmeyi önceliklendiren çalışmalarına her geçen gün daha fazla önem vermiştir. Söz konusu yardımların nitelik ve nicelik bakımından her geçen gün istikrarlı bir şekilde artış gösterdiği çalışmada verilen rakamlarla da desteklenmektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik söylemlerinin gerek devlet kurumlarıyla gerekse de sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla sahaya bizzat somut bir şekilde yansımaları Türkiye'nin uluslararası arenadaki imajını pozitif yönde etkilerken, söylem ve eylem arasındaki tutarlılık devletin inanırılığını da artıran bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Ancak yardımların çok daha hızlı bir şekilde muhtaç insanlara ulaştırılabilmesi adına kurumların birbirleriyle olan iletişiminin de geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2022). Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/>
- Ahmed, S. ve Potter, D. (2006). *NGOs in international politics*. Bloomfield: Kumarian Press.
- Akçay, E. (2011). *Bir dış politika enstrümanı olarak Türk dış yardımları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altan, C. (2005). Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerimiz. *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 17, 1-18.
- Altınalan, H. (2015). Kamu diplomasisinde medyanın rolü; Anadolu ajansı örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Anadolu Ajansı, (2022). Türkiye, Afrika Kıtasıyla yoğun diplomatik ilişkiler geliştiriyor. (2022, 28 Aralık). <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turkiye-afrika-kitasiyla-2022de-de-yogun-bir-diplomasi-yuruttu/2774265> Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Aydın, H. (2014). Sosyal inşacı değişim; Türkiye ve Afrika ilişkileri. *Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 4, 1-17.
- Bağcı, H. (1994). Demokrat partinin ortadoğu politikası. F. Sönmezoğlu (Ed.), *Türk dış politikasının analizi* içinde (ss. 89-121). İstanbul: Der Yayınları.
- Balcı, M. ve Melanhoğlu, D. (2020). Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretimi programı üzerine. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 173-198.
- Beşe, E. (2011). Kamu diplomasisi kavramı ve uygulama alanları. *Stratejik Düşünce*, 2(16), 106-109.

- Bozdağlıoğlu, Y. (2003). *Turkish foreign policy and Turkish identity; a constructivist approach*. Londra: Routledge Press.
- Budak, E. (2020). Türk diasporasına yönelik dijital diplomasi; yurtdışı Türkler ve akraba topluluklar başkanlığı üzerine bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 535-558.
- Can, İ. (2011). Küreselleşme bağlamında İslam'ın yeni sivil toplum söylemi ve insani yardım vakfı İHH. *Muhafazakar Düşünce*, 30, 101-132.
- Cicioğlu, F. (2011). Sivil toplum-dış politika ilişkisi çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'nin Avrupa Birliği politikasına yaklaşımı. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Clarke, G. (1998). Non-governmental organizations (NGOs) and politics in the developing world. *Political Studies*, 46, 36-52.
- Demirtaş, T. (2015). Türkiye'nin Afrika politikasında yumuşak güç unsurunun rolü. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Deniz, F. ve Orakçı, S. (2006). Afrika kıtası Müslüman ülke ve toplulukları dini liderler toplantısı. *Bilim ve Sanat Vakfı*, 62, 86-88.
- Devran, Y. (2015). Yeni Türkiye'nin küresel sesi TRT world; fırsatlar ve güçlükler. *E Journal of Intermedia*, 2(2), 281-294. Erişim Adresi: <http://intermedia.ticaret.edu.tr/index.php/intermedia/article/view/27>.
- Dindarık, N. ve Fidan, Y. (2020). Türkiye'de mültecilerin yaşadıkları bölgelere yönelik insani yardım lojistiği; Kızılay örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 135-154.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2022). (2019, 29 Kasım). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Afrika'da gerçekleştirmiş olduğu cami açma faaliyetlerinin örneklerinin medyada paylaşılması <https://www.diyanet.gov.tr/ru-ru/%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C/26153/diyanet-isleri-baskani-erbas-cibuti-2-abdulhamid-han-camiinde-hutbe-irad-etti> Erişim Tarihi: 13.08.2023.
- Duman, O. Ö. ve Birsal, H. (2012). Demokrat parti dönemi Türk dış politikası ve bu politikanın dinamiklerine etki eden dış gelişmeler. *Atatürk Dergisi*, 1(1), 299-318.
- Ege, A. (2008). Türk dış politikasında 1990'lı yıllar: soğuk savaş sonrası dönüşüm ve istikrar. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 24(1), 321-335.
- Erol, M. S. ve Altın, A. S. (2012). Türk dış politikasında Afrika; Osmanlı mirası üzerine ortak gelecek etkinlik arayışları, E. Efeğil (Ed.), *Türk dış politikasında güvenlik arayışları temel faktörler, kavramlar, aktörler, süreç ve gelişmeler* içinde (ss.227-239), Ankara: Barış Kitabevi.
- Göktepe C. ve Seydi, S. (2015). Soğuk savaş başlangıcında Türk dış politikası. *Bilig Dergisi*, 72, 197-222.
- Guzzini, S. (2000). A reconstruction of constructivism in international relations. *European Journal of International Relations*, 6(2), 147-182.

- Güzel, S. Ç. (2016). Dış yardımlarda destekleyici bir unsur olarak kültürel diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(2), 343-359.
- Hameed, A. (2020). Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının sosyal yardımlar üzerindeki etkileri; insan hak ve hürriyetleri insani yardım vakfı örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hasimi, C. (2014). Turkey's humanitarian diplomacy and development cooperation. *Insight Turkey*, 16(1), 127-145.
- Hazar, N. (2011). *Küreselleşme sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika ilişkileri*. USAK Yayınları.
- Işık, N. (2023). Lozan barış görüşmeleri ve diplomatik süreç. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 3(2), 84-102.
- İnat, K. ve Balcı, A. (2007). Dış politika; teorik perspektifler, Z. Dağı (Ed.), *Uluslararası politikayı anlamak; ulus-devletten küreselleşmeye içinde* (ss.212-287), İstanbul: Alfa Yayınları.
- İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu. (2022). İddaf Afrika'da su kuyuları açıyor. <https://www.iddef.org/su-kuyusu> Erişim Tarihi 11.04.2023:
- İnsani Yardım Vakfı. (2022). İHH, insani yardım faaliyetlerine devam ediyor. <https://ihh.org.tr/insani-yardim> Erişim Tarihi: 17.03.2023
- İpek, P. (2015). Ideas and change in foreign policy instruments; soft power and the case of the Turkish international cooperation and development agency. *Foreign Policy Analysis*, 11(2), 173-195.
- İşbilir, A. C. (2021a). Afrika'da faaliyet gösteren Türk STK'ların barış inşa edici kapasiteleri. *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-25.
- İşbilir, A. C. (2021b). Sivil toplum kuruluşlarının barış inşası fonksiyonları ve Türk STK'larının barış inşa edici kapasitesi üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 85-126.
- Kalaycı, R. ve Koca, S. M. (2015). İnsani yardımların Türkiye dış politikasında artan etkisi; AFAD örneği, M. Şahin ve B. S. Çevik (Ed.), *Türk dış politikası ve kamu diplomasisi içinde*, (ss.157-183), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karagül, S. ve Arslan, İ. (2013). Türkiye'nin Afrika açılım politikası; tarihsel arka plan, stratejik ortaklık ve geleceği. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 9(35), 21-55.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). Bir dış politika aracı olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 167-194.
- Kaya, M. ve Kardaş, M. N. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim programı üzerine bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-20.
- Köse, T. (2014). Türkiye'nin kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesindeki gücü: zorlayıcı olmayan gücün imkan ve sınırları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(41), 29-61.
- Kurat, Y. T. (1975). Elli yıllık cumhuriyetin dış politikası 1923-1973. *Belleten Dergisi*, 39(154), 265-308.
- Modelski, G. (1978). The long cycle of global politics and the nation-state. *Comparative Studies in Society and History*, 20(2), 214-235.
- Nye, J. (2004). *Soft power; the means to success in world politics*. New York: Public Affairs.

- Nye, J. (2013). Hard, soft and smart power. A. Cooper (Ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* içinde, (ss.430-441), Oxford University Press.
- Oğurlu, E. (2018). 1998-2018 arası dönemde Türkiye'nin Afrika deneyimi: fikirden eyleme bir dönüşüm. *Avrasya Etüdüleri Dergisi*, 54(2), 65-94.
- Onuf, N. (1989). *World of our making: rules and rule in social theory and international relations*. Columbia University Press.
- Örgel, F. (2018). İnsani yardım çalışmaları ve uluslararası politikalar. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Özçelik, M. (2010). İkinci dünya savaşında Türk dış politikası. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 253-269.
- Özel, F. (2019). Afrika açılım eylem planının Türkiye-Afrika ekonomik ilişkilerine etkisinin analizi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Özerdem, A. (2016). İnsaniyetçilik ve Türk dış politikası. *Uluslararası İlişkiler*, 13(52), 129-149.
- Özkan, F. (2015). Türk dış politikasında din ve dini diplomasi, M. Şahin ve B. S. Çevik (Ed.), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* içinde, (ss. 135-153), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özkan, M. ve Akgün, B. (2010). Turkey's opening to Africa. *Journal of Modern African Studies*, 48(4), 525-546.
- Özkan, M. (2012). A new actor or passer-by? The political economy of Turkey's engagement with Africa. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 14(1), 113-133.
- Öztürk, S. (2014). Büyük öğrenci projesinden Türkiye bursları projesine geçiş süreci ve Türkiye'nin öğrenci politikasındaki değişim. [Uzmanlık Tezi], T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Pamment, J. (1999). What became of the new public diplomacy? Recent developments in British, US and Swedish public diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, 7(3), 313-336.
- Ryfman, P. (2006). *Sivil toplum kuruluşları*, (İ. Yerguz Çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sander, O. (1989). *İlk çağlardan 1918'e siyasi tarih*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sarınay, Y. (2000). Atatürk'ten günümüze Türk dış politikası hakkında genel bir değerlendirme. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16(48), 857-886.
- Selçuk, O. (2012). Turkish Airlines as a soft power tool in the context of Turkish foreign policy. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Snow, N. (2009). *Routledge handbook of public diplomacy*. New York Press.
- Tepebaş, U. (2013). *Dönüşüm sürecindeki sahra altı Afrika kalkınma, güvenlik ve ortaklık*, Tasam Yayınları.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Afrika kıtasının dünya politikasında artan önemi ve Türkiye-Afrika ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 59-94.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2019). *Türk dış politikasında Afrika:temel dinamikler, fırsatlar ve engeller*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tepeciklioğlu, E. E., Tepeciklioğlu, A. E. ve Ünal B. A. (2018). Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da yürüttüğü kamu diplomasisi. *Ege Akademik Bakış*, 18(4), 605-618.
- Tosun, S. (2021). Bir sosyal politika aracı olarak AFAD. *Hastane Öncesi Dergisi*, 6(1), 117-134.

- Tuna, F. (2021). Kamu diplomasisinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Türk Hava Yolları (2023). THY'nin Afrika'ya uçuş faaliyetleri artarak devam ediyor. <https://investor.turkishairlines.com/documents/yillik-raporlar/2022-yillik-faaliyetraporu.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2023.
- Türkiye Bursları (2023). Türkiye'nin Afrika'da eğitim ve burs alanında gerçekleştirdiği çalışmalar. <https://tbbsweb.azureedge.net/tbbsweb/Page/About/TB-Rapor-2022-TR.pdf> Erişim Tarihi: 14.04.2023.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2021). Tika'nın Afrika'da insani yardım ve kamu diplomasisi faaliyetleri her geçen gün artarak devam ediyor. https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_afrika_da_son_5_yilda_1884_proje_hayata_gecirdi-70009 Erişim Tarihi:21.03.2023.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2021). Afrika'da girişimci, insani dış politika faaliyetleri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim Tarihi: 18.02.2023
- Türkiye Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). Türkiye'nin Afrika açılımı geliyor. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-iletisim-baskanligindan-yukselen-afrika-jeopolitiginde-turkiye-senegal-iliskileri-paneli> Erişim Tarihi: 07.04.2023
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). Türkiye İstatistik Kurumu'nun Afrika'ya yönelik faaliyet raporları. https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Istatistik_Ofisleri Erişim Tarihi: 21.04.2023
- Türkiye Kızılay Derneği, (2022). Kızılay, uluslararası yardımlara devam ediyor. <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> Erişim Tarihi:18.01.2023.
- Türkiye Maarif Vakfı, (2022). Maarif Vakfı'nın Afrika'da eğitim ve kültür faaliyetleri güçleniyor. <https://turkiyemaarif.org/news/turkiyeafrika-dostlugu-egitim-kalkinma-ve-kultur-is-birligiyle-gucleniyor> Erişim Tarihi: 27.02.2023.
- Uçak, A. (2016). Kar amacı gütmeyen organizasyonlarda kurumsal yönetim yeryüzü doktorları örneği. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uza, K. (2020). Türk dış politikasında Türkiye maarif vakfı ve Doğu Afrika'daki faaliyetleri. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Ülman, A.H ve Sander, O. (1972). Türk dış politikasına yön veren etkenler (1923-1968) II. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(1), 1-24.
- Ünalnış, A. N. (2019). Yumuşak gücün tesis edilmesinde kültürel diplomasinin önemi ve bir uygulayıcı olarak Yunus Emre Enstitüsü. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 91, 137-159.
- Wasuge, M. (2016). Turkey's assistance model in Somalia; achieving much with little. *The Heritage Institute for Policy Studies*, 2, 1-30.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it; the social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (1995). Constructing international politics. *International Security*, 20(1), 27-48.
- Willets, P. (2001). What is non-governmental organizations. *Institutional and Infrastructure Resource Issues*, 44, 6-32.

- Yeryüzü Doktorları, (2022). Yeryüzü Doktorları Afrika'da sağlık çalışmaları organize ediyor. <https://www.yyd.org.tr/tr/medya/haberler/gonullulerimiz-afrikaya-saglik-goturuyor>
Erişim Tarihi: 13.02.2023.
- Yılmaz, E. A. (2018). Uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'deki Suriyelilere insani yardımları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 370-382.
- Yousfi, R. (2016). Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Afrika'ya yönelik yumuşak güç politikası. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Yunus Emre Enstitüsü, (2022). Yunus Emre Enstitüsü Afrika'da kültürel faaliyetler gerçekleştiriyor. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-afrikada-iki-yeni-merkez-acti> Erişim Tarihi:02.04.2023.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (2022). YTB, Afrika'ya yönelik insan odaklı projeleri hayata geçiriyor. <https://ytb.gov.tr/haberler/ytb-den-afrika-ya-yonelik-insan-odakli-projeler> Erişim Tarihi: 19.03.2023.